

Toldi

ELSŐ ÉNEK

Arany János

Tartalom

1. <u>Bevezetés</u>	3
2. <u>Az első ének rövid tartalma</u>	3
3. <u>Az ének helye a mű egészében</u>	3
4. <u>A főszereplő bemutatása</u>	4
5. <u>Toldi György szerepe</u>	4
6. <u>A konfliktus kezdete</u>	4
7. <u>A híres petrencerúd-jelenet</u>	5
8. <u>Történelmi háttér</u>	5
9. <u>A lovagi eszmény</u>	5
10. <u>A természet szerepe</u>	6
11. <u>Költői eszközök</u>	6
12. <u>Szimbólumok</u>	6
13. <u>Pszichológiai elemzés</u>	6
14. <u>Erkölcsi kérdések</u>	6
15. <u>Az első ének összegzése</u>	7
16. <u>Gondolkodtató kérdések</u>	9
17. <u>Érdekességek az első énekhez</u>	12
18. <u>Nehezebb szavak</u>	14
19. <u>Záró gondolat</u>	23

Arany János Toldi

ELSŐ ÉNEK

„Nyomó rúdat félkezével kapta vala,
Buda felé azzal utat mutatja vala.”

Ilosvai

1. Bevezetés

Arany János Toldi című elbeszélő költeménye a magyar irodalom egyik legismertebb és legjelentősebb alkotása. A mű 1846-ban jelent meg, és rövid idő alatt országos sikert aratott. A történet középpontjában Toldi Miklós áll, aki rendkívüli testi erejével, bátorságával és becsületességével válik a magyar néphagyomány egyik legismertebb hősévé. Az első ének különösen fontos, mert itt ismerjük meg a főszereplőt, családi helyzetét, belső vívódásait és azokat a konfliktusokat, amelyek később egész életére hatással lesznek.

2. Az első ének rövid tartalma

A történet a magyar Alföldön kezdődik.

Toldi Miklós a mezőn dolgozik, miközben testvére, Toldi György a családi birtok vezetőjeként élvezi a nemesi élet előnyeit.

Miklós rendkívül erős és tehetséges fiatalember, azonban testvére féltékeny rá, ezért tudatosan háttérbe szorítja.

Egy napon Laczfi nádor serege vonul át a vidéken. Miklós csodálattal figyeli a vitézeket, és arról álmodik, hogy egyszer ő is közéjük tartozhat. A nádor emberei Buda felől érdeklődnek, és egyikük parasztnak nézi Toldi Miklóst. A megszólítás sérti Miklóst, aki válasz helyett fél kézzel felemel egy hatalmas petrencerudat, és azzal mutatja az utat. Rendkívüli ereje még a tapasztalt vitézeket is ámulatba ejti.

3. Az ének helye a mű egészében

Az első ének feladata:

- a főhős bemutatása,
- a konfliktusok előkészítése,
- a történet alaphelyzetének megteremtése,
- a hős kivételes képességeinek megmutatása.

A későbbi események szinte mind ebből a kezdő helyzetből bontakoznak ki.

Arany János

Toldi

4. A főszereplő bemutatása

Toldi Miklós

Miklós fiatal nemes. Bár nemesi származású, életmódja sokkal közelebb áll a dolgozó emberekéhez.

Külső jellemzés

Arany hatalmas termetű, rendkívüli erejű ifjúként mutatja be.

Jellemzői:

- magas termet
- izmos testalkat
- kivételes fizikai erő
- egészséges, edzett szervezet

Belső tulajdonságai

- becsületes
- igazságérzete erős
- érzékeny
- büszke
- indulatos
- hűséges

Miklós egyik legfontosabb tulajdonsága, hogy többre vágyik annál, mint amit jelenlegi helyzete kínál számára.

5. Toldi György szerepe

A féltékeny testvér

Toldi György a család idősebb fia.

Ő örökölte a vezető szerepet, és fél attól, hogy Miklós tehetsége egyszer veszélyeztetheti helyzetét.

Miért fél György?

Miklós:

- erősebb
- népszerűbb
- tehetségesebb
- a nép körében kedveltebb

Ezért György inkább elnyomja öccsét.

Arany János

Toldi

6. A konfliktus kezdete

Az első ének központi konfliktusa nem a király és a hős között van.

A valódi konfliktus:

Miklós és saját családi helyzete között alakul ki.

Bár nemesnek született, nem élhet nemesként.

Bár hős lehetne, senki sem engedi érvényesülni.

7. A híres petrencerúd-jelenet

Ez az egész mű egyik legismertebb része. Amikor Laczfi vitézei gőgösen és lenézően közelednek felé, Miklós egy hatalmas petrencerudat fél kézzel megemelve mutatja meg nekik az utat Buda felé.

Miért fontos ez?

Három dolgot bizonyít:

1. Rendkívüli erejét A tett emberfeletti. Egy átlagember két kézzel sem bírná el, ő viszont pálcaként tartja.
2. Elfojtott indulatait A petrencerúd megtartása nem csupán fizikai mutatvány. Miklós ezzel fojtja vissza minden sérelmét, csalódását és dühét, amit a lenézett paraszti sorsa miatt érez.
3. Hősi kiválasztottságát Arany már itt jelzi: ez a fiú nem átlagos ember, hanem egy igazi, született vitéz.

8. Történelmi háttér

Nagy Lajos király kora

A történet a 14. században játszódik.

Uralkodó:

Nagy Lajos

Uralkodása alatt:

- Magyarország európai nagyhatalom volt
- virágzott a kereskedelem
- erős hadsereg működött
- fontos szerepet játszott a lovagi kultúra

Arany János Toldi

9. A lovagi eszmény.

Miklós álma valójában nem a gazdagság.
Ő lovag akar lenni.

A középkori lovag ideálja:

- bátorság
- becsület
- hűség
- igazságosság
- szolgálat

Arany hőse ezeknek az értékeknek a megtestesítője.

10. A természet szerepe

Az első énekben a természet nem pusztán háttér.
Az Alföld szinte önálló szereplőként jelenik meg.

Mit jelképez?

- szabadság
- erő
- végtelenség
- magyarság

A táj és Miklós jelleme szorosan összekapcsolódik.

11. Költői eszközök

Hasonlat

Arany gyakran hasonlítja szereplőit természeti jelenségekhez.

Hatása:

- képszerűség
- érzelmi erő

Megszemélyesítés

A természet sokszor emberi tulajdonságokat kap.
Ez élőbbé teszi a leírást.

Fokozás

Arany fokozatosan építi fel Miklós erejének bemutatását.
A petrencerúd-jelenet a csúcspont.

Arany János Toldi

12. Szimbólumok

A petrencerúd

Jelentése:

- erő
- visszafojtott lázadás
- sorsforduló és útmutatás

Az út

A történet elején megjelenő út a hős életútját jelképezi.

A nap

A hősi nagyság és a jövő szimbóluma.

13. Pszichológiai elemzés

Mai szemmel nézve Miklós helyzete különösen érdekes.

Állandóan azt érzi:

- nem becsülik meg
- nem kap lehetőséget
- mások döntenek helyette

A petrencerúd-jelenet részben ennek a lelki nyomásnak a megmutatkozása: az elfojtott düh és a bizonyítási vágy feszül egymásnak, amikor megmutatja a gőgös vitézeknek, mire képes.

14. Erkölcsi kérdések

Jogos volt Miklós haragja?

Részben igen.

Igazságtalanul bántak vele.

Helyes volt így reagálnia?

Erről lehet vitatkozni.

A düh érthető, és bár most még uralkodott magán (csak az utat mutatta meg a rúddal), ez a belső feszültség előrevetíti, hogy a későbbi konfliktusok veszélyesek lesznek.

Arany János Toldi

15. Az első ének összegzése

Az első ének megteremti a Toldi világát, és lerakja annak az útnak az alapjait, amelyen a főhős végighalad a mű során.

Megismerjük Toldi Miklóst, a rendkívüli erejű, de még helyét kereső fiatalembert, aki többre hivatott annál, mint amit környezete jelenleg lehetővé tesz számára. Bár nemesi származású, élethelyzete és mindennapjai inkább a dolgozó emberek világához kötik, miközben szívében ott él a vágy, hogy nagyobb célokat szolgáljon és bizonyítsa értékét.

Az ének egyik legfontosabb témája az el nem ismert tehetség kérdése. Miklós képességei nyilvánvalóak, mégsem kap lehetőséget arra, hogy megmutassa magát. Testvére féltékenysége, valamint a társadalmi és családi környezet korlátai folyamatos akadályokat gördítenek elé. Ez a belső feszültség végigkíséri az első éneket, és meghatározza a későbbi események alakulását is. Arany János már a mű elején érzékelteti, hogy a valódi nagyság nem csupán fizikai erőből fakad. Toldi különlegessége nemcsak hatalmas erejében rejlik, hanem becsületességében, igazságérzetében és abban a mély vágyban, hogy hasznára legyen hazájának. Ezek a tulajdonságok emelik őt a hétköznapi emberek fölé, és teszik alkalmassá arra, hogy a történet hőisévé váljon.

A híres petrencerúd-jelenet szimbolikus jelentőséggel bír. Nem pusztán egy erődemonstráció, hanem annak jelképe is, hogy Miklós többé nem képes szó nélkül elviselni a megaláztatást és az igazságtalanságot. Ez a pillanat egyben előrevetíti azt az utat, amely végül a király udvaráig és a hősi elismerésig vezet majd.

Az első ének központi üzenete, hogy a tehetség és a képesség önmagában nem mindig elegendő a boldoguláshoz. Szükség van lehetőségre, kitartásra, önbizalomra és olyan emberekre is, akik felismerik és támogatják az értéket. Arany műve arra emlékeztet, hogy a valódi képességek előbb vagy utóbb utat törnek maguknak, még akkor is, ha kezdetben akadályok és igazságtalanságok állják útjukat.

Az első ének tehát nem csupán egy hős bemutatása, hanem egy olyan emberi történet kezdete is, amely a tehetség, a becsület, a kitartás és az önmegvalósítás kérdéseit vizsgálja. Ez az időtálló mondanivaló teszi a Toldit ma is élő és aktuális olvasmánnyá.

Arany János Toldi

16. Gondolkodtató kérdések

A következő kérdések célja nem csupán a történet felidézése, hanem a szereplők motivációinak, a mű üzenetének és az emberi viselkedés mélyebb megértésének elősegítése. A kérdések egy része egyéni gondolkodásra, más része tanórai beszélgetésekre vagy akár esszéírássra is alkalmas.

A történet megértéséhez

- Miért érezte úgy Toldi Miklós, hogy nem a helyén van a birtokon?
- Milyen jelekből derül ki már az első énekben, hogy Miklós különleges ember?
- Miért vágyott arra, hogy a király szolgálatába álljon?
- Mit jelentett egy fiatal nemes számára Nagy Lajos király seregébe kerülni?
- Miért vált olyan fontossá Miklós számára a király követének érkezése?

A szereplők motivációi

- Miért bánik György méltatlanul öccsével?
- Valóban csak féltékenység vezérli Györgyöt, vagy más okok is állhatnak viselkedése mögött?
- Mitől válik Miklós rokonszenves szereplővé az olvasó szemében?
- Milyen belső tulajdonságok teszik Miklóst alkalmassá arra, hogy később hőssé váljon?
- Mit gondolhatott György Miklós képességeiről?

Erkölcsei kérdések

- Jogos volt-e Miklós haragja?
- Mikor válik az igazságérzet veszélyessé?
- Minden esetben helyes kiállni magunkért?
- Mit tehet az ember, ha igazságtalanul bánnak vele?
- Lehet-e valaki egyszerre sértett fél és hibás is egy helyzetben?

Arany János Toldi

A családi kapcsolatok vizsgálata

- Hogyan hat egy ember életére, ha saját családjától nem kap támogatást?
- Miért különösen fájdalmas a testvéri árulás vagy elutasítás?
- Mit gondolsz, lehetett volna békés megoldás Miklós és György konfliktusára?
- Milyen szerepet játszik a család az ember tehetségének kibontakozásában?
- Előfordulhat-e, hogy valakit éppen a saját családja akadályoz leginkább céljai elérésében?

A petrencerúd-jelenet elemzése

- Mit jelképez a petrencerúd fél kézzel való megtartása és az útmutatás?
- Csak fizikai erőt mutat be ez a jelenet, vagy többet is?
- Mit árul el Miklós személyiségéről, önuralmáról ez a cselekedet? (Hogy a rúddal csak az utat mutatja meg a gúnyolódó vitézeknek, ahelyett, hogy rájuk támadna.)
- Miért lett ez a jelenet a mű egyik legismertebb része?
- Hogyan változna a történet, ha ez a jelenet nem szerepelne benne?

A természet és a táj szerepe

- Miért kezdi Arany a történetet hosszabb tájleírással?
- Milyen kapcsolat figyelhető meg a táj és Miklós személyisége között?
- Hogyan erősíti a puszta képe a történet hangulatát?
- Miért fontos szereplője a természet a magyar irodalomnak?
- Milyen érzéseket vált ki belőled az első ének nyitó tájképe

Gondolkodás mai szemmel

- Hogyan viselkedne Miklós a mai világban?
- Milyen pályán tudná kibontakoztatni tehetségét napjainkban?
- Léteznek-e ma is olyan helyzetek, amikor valakit lenéznak a külseje vagy társadalmi helyzete miatt?
- Mennyiben változott a tehetséges fiatalok helyzete Arany korához képest?
- Melyik szereplővel tudsz leginkább azonosulni, és miért?

Arany János Toldi

Irodalmi elemző kérdések

- Miért fontos, hogy Arany már az első énekben bemutassa Miklós kivételes erejét?
- Milyen eszközökkel kelti fel az olvasó érdeklődését a történet folytatása iránt?
- Hogyan épül fel a főhős bemutatása?
- Miért tekinthető az első ének egy hősi történet nyitányának?
- Milyen előjeleket kapunk Miklós későbbi sorsáról?

Haladó és elemző kérdések

- Hogyan jelenik meg a romantikus hősökre jellemző nagy lelki válság és belső feszültség Miklós alakjában? (A szerelmi szál hiánya ellenére miért érezzük őt mégis tipikus, viharos lelkű romantikus hősnek?)
- Hogyan ütközik ki az első énekben Miklós katonai/vitézi vágya a rá kényszerített hétköznapi, paraszti munkával?
- Milyen társadalmi feszültségek figyelhetők meg a testvérek közötti ellentétben és a vitézek gőgös viselkedésében?
- Miként kapcsolódik össze Toldi Miklós személyes sorsa és elszigeteltsége a korabeli történelmi háttérrel?
- Milyen szerepet játszik az elismerés és a kitörés utáni vágy a hős belső fejlődésében?
- Az első ének inkább a külső eseményekre vagy a Miklós lelkében zajló belső konfliktusokra helyezi a hangsúlyt? Indokold válaszodat!

Esszé- és vitaindító témák

(A belső harcokra és vitézi vágyakra hangolva).

- A viharos lelkű hős: Hogyan jelenik meg a romantikus lelki válság Toldi Miklósban a klasszikus szerelmi szál nélkül?
- Vitézi álom kontra szürke valóság: A katonai karrier utáni vágy és a kényszerű paraszti munka feszültsége az első énekben.
- Az elfojtott düh lélektana: Az igazságtalanság és a mellőzöttség hatása Miklós személyiségére – mikor válik az igazságérzet önveszélyessé?
- A tehetség és a társadalmi elismerés: Miért nem elég a zseniális képesség (a nyers erő), ha a környezet és a család elnyomja azt?
- A testvérféltékenység mint sorsfordító erő: György gőgje és Miklós elszigeteltsége a családon belül.
- A fizikai erő és a belső értékek viszonya: Hogyan válik a petrencerúd-jelenet az önuralom és a lovagi becsület próbatételévé?
- A puszta mint a lélek tükrö: A természet és a magányos hős belső állapotának kapcsolata Arany János nyitóképében.
- Toldi üzenete a 21. századnak: Hogyan küzd meg a mai fiatal generáció az el nem ismert tehetség és a kitörési vágy dilemmáival?

Arany János Toldi

17. Érdekességek az első énekhez

A Toldi megszületése

Arany János 1846-ban írta meg a Toldi című elbeszélő költeményt. A mű a Kisfaludy Társaság pályázatára készült, amely olyan alkotásokat keresett, amelyek a magyar történelemhez és a nemzeti hagyományokhoz kapcsolódnak. A pályázatra számos mű érkezett, de a zsűri egyhangú lelkesedéssel fogadta a Toldit. A mű első díjat nyert, és ezzel Arany János országos ismertségre tett szert.

Petőfi Sándor elismerése

A Toldi megjelenése után Petőfi Sándor az elsők között olvasta el a művet. Annyira lenyűgözte Arany alkotása, hogy lelkes hangvétellal levélben gratulált neki. A két költő között hamarosan szoros barátság alakult ki, amely a magyar irodalomtörténet egyik legismertebb alkotói kapcsolatává vált. Petőfi különösen nagyra értékelte Arany természetes nyelvezetét, valamint azt, ahogyan a magyar nép világát és gondolkodását ábrázolta.

Létezett-e valóban Toldi Miklós? Igen. A történet főhőse történelmi személy volt, aki a 14. században, Nagy Lajos király uralkodása idején élt. A róla fennmaradt történelmi adatok azonban viszonylag szűkösek. Arany János a korabeli krónikák, népi hagyományok és mondák alapján alkotta meg a mű hőseit. Ezért a Toldi egyszerre tekinthető történelmi ihletésű alkotásnak és költői műnek.

Honnan ismerhette Arany Toldi történetét?

Arany egyik legfontosabb forrása egy 16. századi históriás ének volt, amelyet Ilosvai Selymes Péter írt Toldi Miklósról. A költő azonban nem egyszerűen átdolgozta a régi történetet. Új jeleneteket alkotott, elmélyítette a szereplők jellemét, és olyan művet hozott létre, amely irodalmi értékében messze túlmutatott az eredeti forráson.

Miért éppen a petrencerúd? Az első ének kulcsjelenete, amikor Miklós fél kézzel, hosszan megtartja a nehéz petrencerudat, hogy utat mutasson György vitézeinek. A petrencerúd a szénásszekerek rögzítésére használt, hatalmas, vastag fadarab volt. Egy ilyet egyensúlyozni még két kézzel is nehéz, fél kézzel, mozdulatlanul kitartani viszont szinte emberfeletti teljesítmény. Arany ezzel a tárggyal zseniálisan jelzi Miklós helyzetét: egy nehéz paraszti munkaeszköz válik a kezében a vitézi erő megmutatásának eszközévé.

Arany János Toldi

A nyitó tájkép különlegessége

A Toldi első sorai a magyar irodalom legismertebb tájleírásai közé tartoznak.

A forró nyári puszta képe nem csupán díszlet. A táj hangulata, a hőség és a végtelen tér mind hozzájárulnak ahhoz, hogy az olvasó szinte maga előtt lássa a történet világát.

Sok irodalomtörténész szerint Arany ezzel a nyitánnyal a magyar Alföld egyik legszebb költői ábrázolását alkotta meg.

A nap mint visszatérő motívum

Az első énekben többször megjelenik a nap képe.

A nap nemcsak a nyári hőséget jelképezi, hanem a fejlődést, az életerőt és a hős jövőjét is. A természet és a főszereplő között már a mű elején szoros kapcsolat alakul ki.

A testvérviszály ősi motívum

A testvérek közötti féltékenység és rivalizálás az emberiség egyik legrégebbi történeti motívuma.

Megjelenik:

- a Bibliában,
- a görög mitológiában,
- a középkori mondákban,
- a népmesék világában is.

Arany ezt az egyetemes emberi konfliktust ültette át a magyar történelmi környezetbe.

Miért lett kötelező olvasmány?

A Toldi nem csupán történelmi kalandregény versben.

A mű olyan örök emberi kérdésekkel foglalkozik, mint:

- az igazságkeresés,
- a becsület,
- a családi konfliktusok,
- az önmegvalósítás,
- a tehetség kibontakozása.

Ezek a témák ma is érthetők és aktuálisak, ezért a mű generációk óta része a magyar oktatásnak.

Arany János Toldi

A Toldi és a magyar nemzeti identitás

A 19. században a magyar irodalom egyik legfontosabb feladata a nemzeti múlt bemutatása volt.

Arany János olyan hőst alkotott, aki egyszerre testesíti meg:

- a fizikai erőt,
- a becsületességet,
- a hazaszeretetet,
- az igazságérzetet,
- a kitartást.

Ezért a Toldi nemcsak irodalmi mű, hanem a magyar kulturális örökség egyik meghatározó alkotása is.

Érdekes megfigyelés az első énekhez

Sokan tévesen úgy emlékeznek az első énekre, mint a híres malomkő-jelenet történetére. Valójában azonban ebben a részben még a petrencerúd szerepel, és a középpontban nem a pusztai erő demonstrálása áll, hanem a lehetőség hiánya. Toldi Miklós olyan fiatalemberként jelenik meg előttünk, aki érzi saját képességeit, de környezete még nem ismeri fel azok értékét. Ez a helyzet ma is sok ember számára ismerős lehet, ezért tud az első ének közel kétszáz év után is megszólítani újabb és újabb olvasókat.

Tudtad?

A Toldi első sora:

„Ég a napmelegtől a kopár szík sarja...”

a magyar irodalom egyik legismertebb nyitómondatává vált. Sok magyar diák még évtizedekkel az iskola befejezése után is emlékszik rá, és gyakran ez az első idézet, amely Arany János nevéről eszébe jut.

Arany János Toldi

18. Nehezebb szavak magyarázata

Arany János a Toldi megírásakor tudatosan használta a magyar nyelv régebbi szavait, népies kifejezéseit és korabeli szófordulatait.

Ezek közül sok ma már ritkán vagy egyáltalán nem fordul elő a mindennapi beszédben. Az alábbi gyűjtemény segít a mű pontosabb megértésében.

Szavak és kifejezések

Szík

Előfordulás:

„Ég a napmelegtől a kopár szík sarja”

Mai jelentése:

szikes talaj.

Magyarázat:

Olyan magas sótartalmú földterület, amelyen kevés növény él meg. Az Alföld jellegzetes táj típusa.

Sarja

Előfordulás:

„Ég a napmelegtől a kopár szík sarja”

Mai jelentése:

hajtása, növedéke.

Magyarázat:

A növény újonnan kinőtt része. Itt a szikes föld gyér növényzetére utal.

Tikkadt

Előfordulás:

„Tikkadt szöcskenyájak legelésznek rajta”

Mai jelentése:

a hőségtől kimerült, kiszáradt.

Magyarázat:

A nagy nyári meleg okozta bágyadt állapot.

Arany János Toldi

Szöcskenyáj

Előfordulás:

„Tikkadt szöcskenyájak legelésznek rajta”

Mai jelentése:

szöcskék nagy csoportja.

Magyarázat:

Költői kép. Arany úgy ábrázolja a szöcskéket, mintha juhnyájként legelnének.

Tors

Előfordulás:

„Nincs egy árva fűszál a tors közt kelőben”

Mai jelentése:

tarlómaradvány.

Magyarázat:

Az aratás után visszamaradó növényzárak. Ma már ritkán használt szó.

Boglya

Előfordulás:

„Boglyák hűvösében tíz-tizenkét szolgál”

Mai jelentése:

kúpos alakban felhalmozott széna vagy szalma.

Magyarázat:

A régi mezőgazdaságban így tárolták a takarmányt a mezőn.

Rendin

Előfordulás:

„mintha legjobb rendin menne dolga”

Mai jelentése:

rendjén, megfelelően.

Magyarázat:

Régi népies alak. Azt jelenti, hogy minden a megszokott módon történik.

Arany János Toldi

Ösztövér

Előfordulás:
„Ösztövér kútágas”

Mai jelentése:
sovány, vékony.

Magyarázat:
Leginkább emberekre vagy állatokra mondjuk, de Arany a kútágas alakját írja le vele.

Kútágas

Előfordulás:
„Ösztövér kútágas”

Mai jelentése:
gémeskút függőleges tartóoszlopa.

Magyarázat:
A gémeskút egyik fő szerkezeti eleme.

Hórihorgas

Előfordulás:
„hórihorgas gémmel”

Mai jelentése:
magas, nyúlánk, vékony.

Magyarázat:
Hosszú, nyurga alakot leíró népies szó.

Gém

Előfordulás:
„hórihorgas gémmel”

Mai jelentése:
a gémeskút hosszú emelőkarja.

Magyarázat:
Segítségével húzták fel a vizet a kútból.

Arany János Toldi

Kémel

Előfordulás:
„s benne vizet kémel”

Mai jelentése:
figyel, kutat, keres.

Magyarázat:
Régi irodalmi szó a vizsgálódásra vagy keresésre.

Vérít

Előfordulás:
„az öreg földnek vérét most szíja ki”

Mai jelentése:
vére

Magyarázat:
Régi nyelvi alak. A föld nedvességét, élető erejét jelképezi.

Válu

Előfordulás:
„Válunál az ökrök”

Mai jelentése:
itatóvályú.

Magyarázat:
Hosszú fa- vagy kőedény, amelyből az állatok ittak.

Delelnék

Előfordulás:
„szomjasan delelnék”

Mai jelentése:
a déli pihenő idejét töltik.

Magyarázat:
Az állatok vagy pásztorok déli nyugalmi időszak.

Arany János Toldi

Böglyöly

Előfordulás:
„Böglyölyök hadával”

Mai jelentése:
nagy termetű vérszívó légy.

Magyarázat:
Különösen a szarvasmarhákat zaklatja.

Béres

Előfordulás:
„béresek nyakára”

Mai jelentése:
mezőgazdasági napszámos.

Magyarázat:
Fizetésért dolgozó földmunkás.

Araszos

Előfordulás:
„reng araszos vállán”

Mai jelentése:
magas, nyúlánk, karcsú termetű.

Magyarázat:
Az arasz régi hosszmérték volt, körülbelül 20 centiméter.
Az araszos jelző itt sudár, nyúlánk testalkatot fejez ki.

Legénytoll

Előfordulás:
„legénytoll sem pehelyzik állán”

Mai jelentése:
az első bajusz vagy szakáll.

Magyarázat:
A férfivá válás jelképes kifejezése.

Arany János Toldi

Tilalomfa

Előfordulás:
„élő tilalomfa”

Mai jelentése:
tiltó jelzőoszlop.

Magyarázat:
Régen az utak mellett állították, hogy jelezzék a tiltott területeket.

Kuvasz

Előfordulás:
„Nyelvel a kuvasz is”

Mai jelentése:
magyar pásztorkutya fajta.

Magyarázat:
Nagytestű őrző-védő kutya.

Hamvas út

Előfordulás:
„Mely a hamvas utat véges-végig méri”

Mai jelentése:
poros út.

Magyarázat:
A „hamvas” itt finom porral borított felületet jelent.

Levente

Előfordulás:
„Szép magyar leventék”

Mai jelentése:
ifjú harcos.

Magyarázat:
A régi magyar irodalomban gyakori megnevezése a fiatal vitézeknek.

Arany János Toldi

Hírvirág

Előfordulás:
„Hírvirágot szedni”

Mai jelentése:
dicsőséget szerezni.

Magyarázat:
Költői kép a hírnév és a dicsőség megszerzésére.

Sovárgó

Előfordulás:
„Mely sovárgó lelkét”

Mai jelentése:
vágyakozó.

Magyarázat:
Erősen kíván valamit, amit nem érhet el.

Hórihorgas

Előfordulás:
„hórihorgas gémmel”

Mai jelentése:
magas, nyúlánk, vékony.

Magyarázat:
Hosszú, nyurga alakot leíró népies szó.

Kevély

Előfordulás:
„Itt kevély hadával”

Mai jelentése:
büszke, öntelt.

Magyarázat:
Gyakran a túlzott büszkeség árnyalatát hordozza.

Arany János Toldi

Délceg

Előfordulás:
„Délcegen megúli”

Mai jelentése:
jó kiállítású, daliás

Magyarázat:
Katonás, tekintélyt sugárzó megjelenés.

Paripa

Előfordulás:
„sárga paripáját”

Mai jelentése:
ló

Magyarázat:
Ünnepélyesebb, költőibb megnevezése a lónak.

Nyalka

Előfordulás:
„nyalka, kolcsagos legények”

Mai jelentése:
csinos, délceg, büszke tartású.

Magyarázat:
Katonás megjelenésű, feltűnően elegáns férfi.

Kolcsagos

Előfordulás:
„kolcsagos legények”

Mai jelentése:
tollforgóval vagy díszes tollal ékesített.

Magyarázat:
A katonai viselet egyik díszítőeleme.

Arany János Toldi

Hetykén

Előfordulás:
„Kérdi Laczfi hetykén”

Mai jelentése:
fölényesen, nagyképűen.

Magyarázat:
Olyan viselkedés, amelyben lenézés vagy túlzott magabiztosság érződik.

Rókalelkű

Előfordulás:
„a rókalelkű bátya”

Mai jelentése:
ravasz, alattomos.

Magyarázat:
A róka a magyar néphagyományban a furfang és a csalárdság jelképe.

Nádorispán

Előfordulás:
„Nádorispán látja”

Mai jelentése:
a király legfontosabb helyettese.

Magyarázat:
A király utáni legmagasabb világi méltóság a középkori Magyarországon.

Birok

Előfordulás:
„Nos fiúk, birokra”

Mai jelentése:
birkózás, küzdelem.

Magyarázat:
Régi szó a testi erőpróbára.

Arany János Toldi

Záró gondolatok

Arany János Toldi című műve közel két évszázaddal megírása után is a magyar irodalom egyik legfontosabb és legismertebb alkotása. Az első ének nem csupán egy rendkívüli erejű fiatalember történetének kezdete, hanem egy olyan emberi út bemutatása is, amely a tehetség, a kitartás, a becsület és az önmegvalósítás kérdéseit állítja középpontba.

A mű időtállóságát éppen az adja, hogy problémái és üzenetei ma is érthetők. A helyét kereső fiatal, az el nem ismert tehetség, a családi konfliktusok és az igazság iránti vágy olyan témák, amelyek minden korszak emberét megszólítják.

Reméljük, hogy ez a segédlet hozzájárult az első ének mélyebb megértéséhez, és segítséget nyújtott a történet, a szereplők, valamint Arany János költői világának felfedezésében.

A következő részben

- Toldi – Második ének
- Miklós és György konfliktusának folytatása
- Az indulat végzetes következményei
- A bujdosás kezdete
- Új próbatételek és sorsfordító események

Útravaló

„A valódi hős nem attól válik naggyá, hogy különleges képességekkel rendelkezik, hanem attól, hogy a nehézségek ellenére sem adja fel az útját.”

Stella

